

Caspar David Friedrich mellett Goya munkásságát is behatóan tanulmányozza, 1986–89 között Milton *Elveszett Paradicsom*ának inspirációjára készít 30 lapos sorozatot, 1996 óta dolgozik monumentális Nietzsche-sorozatán. A már címekben is igen fantáziagazdag műveket egyfajta szimultaneizmus jellemzi, több mozzanat rétegződik egymásra, a tér- és idősíkok egymásra kasírozása az adott pillanat időtlenségét, örökkévalóságát sugallja.” (Markója Csilla)

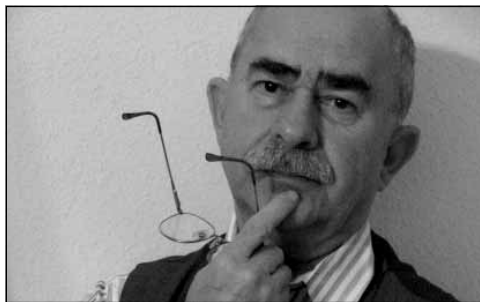
Ahogy műveimet nézem. Rajzaimon folyamatos lelki megvilágításban vannak jelen látszólagos és részletes felépítések, melyek mindig lelki indítéknak felelnek meg. Vannak szimbolikus látomások, ahogyan elfoglalják egymást magányos retesz nélkül. Beszélgetnek egymás között, ahol a beszéd mint lelki tömlő beszéd-buborékot lövell ki magából. Így értekeznek egymással huzamosabb ideig. Mozgásuk soha nem idegen egymástól.

Utóbbi műveimen feltehetően mélyen uralkodnak megkezdett cselekmények. Ezek lelki szimbolikus szerszámként jelennek meg és melegszenek fel egymás közt. A vonalak megvastagodása vagy elhalványodása fokozza a figurák belső individuumaát vagy a cselekmény felforrósodását. Az átélt arcok tekintete befelé élő, ami sokszor mozgási meddőséggel párosul. A figurák között zárkózott sóhajtások vannak jelen, melyek irányulásáért megfáradt venyigék és hervadt vesszők adják a kifejezés szolgálatait.

Almásy Aladár

Béres Attila

költő, író, drámaíró, librettista (Budapest, 1946. május 6.)

Nagyapám megjárta Amerikát, de nem a gusztusa szerint való országnak találta, így inkább vállalta az újabb két hétre szóló tengeribetegséget és hazahajózott: ha szegénység, hát szegénység, de legalább magyarul van.

Apám, amikor huszonegy éves lett, elindult Legyesbényéről Budapestre. Kétszázhusz kilométer, gyalog. Tarisznójában ott lapult a cipészipari segédlevél, negyvenkilenc kiló volt, és százhatvan centi magas. Pesten pedig megharcolta, hogy szakmájának mestere legyen. *Bennünk, Béresekben mindig volt spiritusz* – szokta volt mondani.

Tízéves koromban tudtam biciklizni férfibringán váz alatt, és a vizsgán hiba nélkül elhaggytam a *Parasztkantátát*, majd megírtam életem első novelláját.

Volt egy műhelyünk a Práter utcában. Tisztes kispolgári környék

volt, józanul gondolkodó, pislákoló reményeket őrző emberekkel. Iskola után a műhelyben töltöttem a napot, tanultam, sokat olvastam, és főleg hallgattam a felnőttek beszédét. Sok mindent kihallottam én ezekből a beszélgetésekből, például hogy ez a bonyolult élet meglehetősen egyszerű pályákon mozog. De az írók jól meg tudják bonyolítani. Egyáltalán, mindenkinél okosabb voltam, még annyi eszem is volt, hogy ne nagyon fitogtassam okosságomat. És kellett is az ész, mert eléggé csenevész alkatú kisfiú voltam egy zord világban. Utca-gyerekek gyűrűjében számos verekedésből dumáltam ki magam.

A magánszektor ellenség volt. Állandóan ott lebegett a fejünk felett az adóhivatal, a végrehajtó, az iparhatóság fenyegető szelleme. Amikor apám nem bírta tovább, *hát lehúzom a rolót örökre*, sóhajtott, és este megírta kérelmét, hogy mindenét beadja, vegyék fel a szövetkezetbe. A szövetkezetben tíz suszter ül egy sorban, kalapálnak és lopkodják egymás szerszámain, az elnök meg mögöttük sétálgat. Reggel apám széttépte a felvételi kérelmét, és azt kiabálta, *akkor hát akasszanak fel, én maszek maradok*. A házban tisztelték bátorságáért, egyedül én tudtam, retteg attól, hogy közösségben kelljen dolgoznia. A bátor tetteket sokszor a félelem, a sarokba szorítottság kényszeríti ki az emberekből. Így aztán gyanúval éltem, amikor valaki a világnézetére, az elveire hivatkozva ragaszkodott valamely elgondolásához. Túl sok esetben világlott ki nekem, hogy hatalomvágy, pénz, birtoklási görcs motiválta a szigorú elvhűséget.

Vasárnap templom, hétköznap úttörőnyakkendő. És nem hittem azoknak, még a „lélek mérnöke” kollégáknak sem, akik vallomásuk szerint a

kettős nevelést traumaként élték meg, ami egy életre rájuk nyomta szörnyű bélyegét. Talán mert nemcsak nevetéses, de szánandóan esendő is volt Veronka igazgatóhelyettes néni félrehordott cipőjében, sötétkéék rakott szoknyájával, úttörőnyakkendőjével. Mindenki tudott mindent, és a világ kettősségekből volt összerakva. Ez a kettősség aztán az én életemet biztosan végigkísérte.

Az 1969-es lillafüredi Fiala Írók Konferenciáján Béres Attila éppen híressé vált *Bonfini* című versét boncolgatták, de amikor ki akarták kérni a véleményemet, kiderült, elfelejtettek meghívni. Ebből évekre elegendő üldöztetési muníciót lehetett volna felhalmozni. Reményi József Tamás és Tarján Tamás remek korrajzos paródiakötetébe is belekerültem egy csípős poénnal (valahogy így): „Nem kellene még egy verset írni, Attila?” A „még egy vers” évtizeddel később bekövetkezett a *Bábjátékos* című legendás kultmusicales örökbecsű igazságot hordozó *Csódal* számával, de nem jutott el a magas irodalom ítélőszéke elé, lévén csak dalszöveg. Íme a refrén: „*A csőnek van egy luka, / a csőnek van két luka, / a két luk között lapul a cső maga. / Ha egy luk szembejő, / az olyan megnyerő, / hogy nem tudhatod, mögötte van-e maga a cső. // Akárki voltál, a csőben csak egy dugó vagy, semmi más, / a csőbe csak befelé vezet az út, / a csőben csak a cső a folytatás... / Oh, oh, oh oh, oh...*”

Nem tudtam kibékülni az akkor eleven népies-urbánus besorolással. Apám nyomán nem léptem be egyetlen „szövetkezetbe” sem. Hadbíróság elé állítottak, majd megkaptam A Haza Szolgálatáért kitüntetését. Balos, de

voluntarista sztálinistagyanús, másfelől Fejtő Ferenc egyik versemet idézve az ifjú József Attilához mért. Nemhogy a bölcsészkarra, de még az esztergomi tanítóképzőbe sem vettek fel, „helyhiány miatt”. Kiderült, azért, mert az apám maszek kisiparos. A mai napig hihetetlennek gondolom, de igaz, hogy a hatvanas évek végén még virágzott az állami elmebajnak ez a megnyilvánulása. Az együgyűség képessége sok keserűségtől, de olykor az igazság ostorától is megkímélheti az embert.

Az írás, amellet hogy kenyérkereső foglalkozásommá is lett, sok keserves és gyönyörű pillanatot hozott életembe. És a huszadik század, ez a csalóka hajó, szédítő, egyre gyorsuló sebességével, hánykódásaival, szörnyű és fenséges mutatványaival, olykor viharosan, máskor békésen, de átvezetett a következő évezredbe.

Verseskötetből kettőre futotta, szerkesztettem kulturális hetilapot, írtam tizenöt hangjátékot, forgatókönyveket, librettókat és zenés darabokhoz dalszövegeket. Az *Egri csil-*

lagok történelmi musicalt (zene: Várkonyi Mátyás) tizennyolc éve játsszák, a csíksomlyói nyeregben kétszázezren nézték, a *Dobó esküje* a legkülönfélébb rendezvények állandó slágere. A Dohány utcai zsinagóga előtt vették filmre a Raoul Wallenberg emlékére írt mementómat (zene: Melis László), és Nagyváradon sikerrel játszották a Selmeczi Györggyel írt Szigligeti Ede-darabomat. 2014-ben pedig a Müpában volt a *Mata Hari* kémmusical világpremierje. A librettista nevét senki nem jegyzi meg, ez a sorsom.

Mondhatnám, lám, milyen sokoldalú vagyok, ám lehet, hogy még mindig keresgélem magam. És ez nem is olyan rossz. Megkezdett kéziratok sokasága cincog a merevlemezen. Már nem szívesen bringáznék váz alatt, de még mindig hibátlanul elhegedülöm a *Parasztkantátát*.

Nádudvari Anna

író (Karácsond, 1946. május 10.)

Hatvanban hetvenkedünk.

Vagy inkább így mondtuk: Hatvanba'.

Gyakran átutaztunk Hatvanon. Vonnattal. Nem is ismertünk a városból mást, csak a vasútállomást.

Hajdan, gyerekkoromban még tíz perceket ácsorogtak a személyszállító szerelvények a hatvani vasútállomáson. Leszálltunk és célba vettük a vonatról is jól látható, üzemelő bódét. Büfét. Büfébódét.

Nem is emlékszem, volt-e akkoriban a bódé mögött rendes, komoly épület. Merthogy a hatvani állomást a második világháború idején szétbombázták. Amerikaiak. Ezt most – jó ideje – emléktábla hirdeti. Megemlékeznek az életüket feláldozó vasúti dolgozókról is. Meg lehet nézni.

Hatvanban.

Hatvanba'.

Szóval, járta ez a mondás, a város nevéől juthatott valakinek az eszébe: Hatvanba' hetvenkedünk. Hetvenkedni mindenütt lehet. De mi Hatvanba'...

Csak egyedül én meg most itt Gödöllőn. Gödöllőn töltöm be a hetvenet. Ha... Merthogy „nem tudjuk a napot, és az órát”...

Nem hittem volna, hogy éppen itt érem meg a hetvenet. Meg egyáltalán: hogy ide kerülök. Annak idején mindig erre néztem én a tájat, mondjuk, úgy Bag és Isaszeg között, a vonatablakból. Hogy milyen gyönyörű.

Ám hogy ideköltöztem? Nem volt szándékomban.

Még csak a nagyapámra se gondoltam. Hogy ő itt látta meg a napvilágot. 1900. december 25-én Czene Teréz karácsondi cselédétől született: János törvénytelen. Meg lehet nézni a római katolikus egyház gödöllői anyakönyvében. (Ezt meg.)

Merő véletlenségből lakom itt. Komolyan.

A véletlenek irányították az életemet.

Meg a butaságom. Az életem: a butaságom története.

Azért most már, bár okos nem lettem, de kifejezetten talán azt sem lehetne rám fogni, hogy buta. Hogy műveletlen, semmiképpen. Nemrég valaki megállapította rólam a Facebookon: művelt. S még szebbeket is írtak – de hát hagyjuk...

Inkább visszatérek arra, miért vonatoztunk annyit. Két helyen telt a gyerekkorom, Karácsondon és Pesten. S utazgattunk ész nélkül a két hely között, merthogy vasutasok voltunk. Volt a vonatra szabadjegyünk. Nem korlátlan mennyiségben, s nem is első osztályra – párnásra –, hanem csak másodra – fapadosra –, de ha telepecsételték a MÁV-igazolványunkban a teljesen ingyenes utazásra jogosító ablakokat, még mindig vehettünk pár fillérért személyzeti jegyet.

Persze nem én jártam szolgálatba – a vasúthoz nem dolgozni jártak, hanem szolgálatba –, én gyerek voltam, hanem Karácsondról a fél falu. A kisgazdák nem, azok művelhették a földjüket; hanem akik csak napszámosok meg summások lehettek, inkább elszegődtek a MÁV-hoz. (Nyugdíjas állás!) Apám is, bár ő nem volt tősgyökeres karácsondi, a közeli Visontáról, ami nem vasútvonallal melletti fekszik, nősiült oda, beadta a derekát, vasutas lett. Elköltöztek anyámmal Pestre, engem ott hagytak Karácsondon, az özvegy nagyanyámnál – a nagyapám, János törvénytelen még 1927-ben meghalt balesetben az egyik Gyöngyös melletti kőbányában, munka közben –, így hát ingáztunk rendesen.

Hatéves koromban elvettek a szüleim a nagyanyámtól: iskolába Pesten iratkozzam be.

Kőbányán laktunk. Kőbánya alsótól nem messze, vasútvonallal melletti. A Korponai utcában. A kettősség meghatározó lett számomra: proligyerek is voltam, meg falusi kislány is.

Mert az iskolai szünidőket, az első percüktől az utolsóig Karácsondon töltöttem az „édes nagyanyámnál”. Aztán is, mikor megint férjhez ment egy meg-

özvegyült emberhez, a drága jó „Fehér nagyapához”. Nála meg náluk szerettem lenni. Esetleg átlátogattam még az apai rokonsághoz, Visontára.

Míg aztán vége nem lett az iskolának, s el nem kellett menni dolgozni. Leérettségizve továbbtanulásra nem is gondolhattam. A legtöbb gyerek „a házban”, a Korponai utca 14.-ben még középiskolára sem gondolhatott. Az általános befejezése után már munka után néztek, esetleg ipari tanulók lettek.

Gimibe én mentem egyedül. Az öcsém technikumba.

A könyvek ültethettek hóbortos ötleteket a fejembe! Meg a filmek. Rengegetet olvastam. S minden filmet megnéztünk. Aztán következett a színházmániám. Meg az utazások.

S nem volt, sose volt mellettem olyan felnőtt, aki irányított volna. Akitől tanácsot kaphattam volna. Hogyan igazodjam el a „nagy, sötétlő erdőben”.

Hogy jutott eszembe, hogy írjak?

Az úgy volt... 1965 volt. S a költészet napján – tudják, április 11-én, József Attila születése napján – kint ültek a költők az utcán. Itt-ott a városban, kis csoportokban, s lehetett velük dedikáltatni.

Megvettem egy frissen megjelent *Szép versek* kötetet, s akit elértem, meg akit egyáltalán felismertem, azt megkértem, adjon egy aláírást a könyvben levő arcképére. Jé, Juhász Ferenc odaírta azt is: „sok szeretettel”! Mezei András simán: „szeretettel”. Váci Mihály: „baráti szeretettel”.

Még mások is írtak, többen, csak kiemeltem azokat, akik a szeretetükkel tüntettek ki. Engem. Nyilván másokat is. Szeretet... Ez, ami hiányzik...

Verset én is tudnék írni? Próbálkoztam. Nem mutattam meg a „verseimet” senkinek, s rá is jöttem, hogy túlzottan nem érdekel a versírás – arra nem, hogy nem ártana ismerni például a versformákat; bár persze az iskolában tanultuk, hogy jambus meg hexameter, ilyeneket, de az ismereteim ezekről (hogy, hogy nem) nem kapcsolódtak a versíráshoz –, sokkal izgalmasabb lenne történeteket papírra vetni...

Teljesíthettem már a hetven sort? Nem tudom, ugyanis, mint mindig is tettem, most is kézzel írok, kockás spirálfüzetbe...

2011-ben jelent meg utoljára könyvem. Meg akkor, 2011. július 3-án sugározta a rádió – a Kossuth rádió – a *Cigány vagyok* című hangjátékomat. Igazi színészek adták elő. Az egyikük azt írta (a Facebookon), öröm volt ilyen jó szöveget mondani. Nemrég ismételték, hallotta az egyik facebookos ismerősöm, s tudatta velem azt is, hogy nagyon tetszett neki.

Az utóbbi években két dolog foglalkoztatott: a cigánység sorsa és a teológia. Főiskolán tanultam teológiát. Cigányokat tanítok egy jezsuiták által fenntartott iskolában.

Mátyusovics Anna

Polgár László

pedagógus, sakkedző, menedzser (Gyöngyös, 1946. május 11.)

„Szabadság, szerelem,
e2 kell nekem!”

(Bella István)

„1985. április 25. – Határozat: Polgár László és Judit nevű kiskorú gyermeke útlevélkérelmét a Budapesti Rendőrfőkapitányság az 53/1978. XI. 10./MT sz. rendelet 6. §. (1) bekezdés a.) pontjának rendelkezése alapján elutasította, mivel külföldre utazása a közrendet sérti.

A határozat ellen benyújtott fellebbezést megvizsgáltam. Megállapítottam, hogy az I. fokú hatóság döntése jogszerű, és a fellebbezés a határozat megváltoztatására okot adó új tényt nem tartalmaz. Ezért... az I. fokú határozatot helyben hagyom, a fellebbezést pedig elutasítom. – Drucker Tiborné r. ezredes, osztályvezető, BM Országos Rendőrfőkapitányság, Útlevelesztály”

„Klára asszony, a feleség: A zseni a családban, igen, Laci. Róla sok minden elmondható, csak az nem, hogy szófogadó. Mint férj, nagyon jó. Csak a családjának él. Mondom ezt annak ellenére, hogy néha úgy tűnt, túl kemény, túlzásba viszi a dolgokat. Az általam elképzelt ideális férj eredetileg nem ilyen volt. Én úgy gondoltam: dolgozunk, gyermekeink lesznek, évente egyszer-kétszer elmegyünk nyaralni, hétvégeken kirándulni. Ezzel szemben nem élünk hagyományos életet. Neki mindig megvoltak

az elképzelései, amelyeket korábban én még nem éreztem; nem láttam tisztán a jövőt. Nem tagadom, eleinte bizony sokszor kételkedtem, hogy helyes-e az, amit csinál. A nagymamák tették a megjegyzéseket, ne hagyd a Lacit, nem kellene ilyen nehezen élnetek. Az igaz, hogy

mindig akadt tennivalónk, kikapcsolódásra, semmittevésre sose jutott idő. De minden munkanapunk ünnep is volt egyben, mert gyermekeink csodálatosan fejlődtek. Előbb-utóbb rájöttem arra, hogy Laci nem mindennapi ember. Eleinte csak egy-két százalékban hittem neki, de annyira is csak azért, mert a férjem. Ma már százötven százalékig bízom benne. Ő tudta, mit miképp kell csinálni, a gyerekek eredményeit előre megjósolta, néha még előbb is jöttek a sikerek.

Én nem tudtam mindig annyira következetes lenni a gyerekekkel szemben, mint Laci.”

(Az idézetek: Kárpáti Tamás *Partik, perek, pofonok* című könyvéből)

Jelenleg a találmányaim közül a csillagsakkal foglalkozom. Szerintem a csillagsakk a kreativitás egyik legjobb fejlesztője. Ez az én találmányom, és körülbelül száz könyv jelent meg róla.

A legutóbbi munkám Barna Viktortól szól, a huszonkét éves asztalitenisz-világbajnokról. Az első könyvem a Nevelj zsenit! volt, amelynek további külföldi kiadásain dolgozom. Fontosnak tartom az eszperantó terjesztését, mivel az egy egyszerű, logikus és semleges nyelv. Az angol mellett igen fontos lenne az elterje-

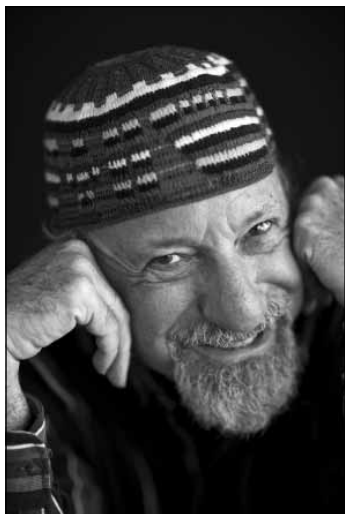
dése. Az eszperantóról is jelent meg több könyvem.

Lányaim a sakk-világranglistát 1984 januárjától 2015-ig vezették. Lányaim: Zsuzsa Amerikában, Zsófi Izraelben, Judit Magyarországon él. Így feleségemmel együtt három országban élünk.

Berki Tamás

Berki Tamás

jazzénekes, tanár, dalszerző (Budapest, 1946. május 16.)

Két gyermek (Balázs 1976, Lili 1990).

(Artisjus Díj, Inter-Lyra Díj, Nívódíj, Szabó Gábor-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje, Fonogram Díj 2015)

Kiskamaszkori első beatzenekarom később leghíresebbé vált tagja Vágó István volt... Tízéveskorom végén Haraszti Miklós (költő, filozófus, politikus) ismertetett össze Vámos Miklóssal, akivel – a vietnami háború ellen tiltakozva – 1965–66 táján (Haraszti buzdítására) megalakítottuk a Gerilla protest song együttest. Haraszti, Dalos, Pór, Révay, Bauer és mások képezték ellenzéki hátterünk „kemény magját”, kik szerint a baloldaliság elmélete és gyakorlata közt szakadék tátongott. „Ellenzéki hátterünket” a rendszer igyekezett felszámolni, és az egyetemi kirúgások, rendőri felügyelet,

esetenkénti börtönbüntetések mentén mi ketten Vámosossal „csak” tiltólistára kerültünk... Évtizedekig nem lehetett rádió- és lemezfelvételem, nem küldtek fesztiválokra, se be, se ki... Láthatatlanná, valójában hallhatatlanná váltam... Vámosot nem vették fel az ELTE-re (jogot végzett?!), és III/III-as besúgókat állítottak ránk...

A Jazzkonzervatórium elvégzése után (1972) – mindezek ellenére – belecsúsztam az ébredő hazai jazzélet sűrűjébe. Gonda János tanár úr visszahívott a jazzkonzira tanítani és együttesébe énekelni, de daloltam az Interbrassban (Másik János, Dész László, Gőz, Tomsits stb.) és a Benkó Dixieland Banddel azóta is. Számomra a jazzéneklés lényege mindig is a boldogság és a megoldatlan feszültségek világba kiáltása volt, „shouter” (ordító) voltam és vagyok. Hihetetlenül fontosnak érzem az energiakiáramlást, a „lélekcsunamit” (hű, de jó szót találtam!), ami elemi erővel érinti meg a hallgatót, és a zenész partnereket is képes magával sodorni.

Tehetségem és tanulmányaim (Jazzkonzervatórium, esztétika szakosító, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) mind-mind a jazzéneklés mint az önkifejezés kikristályosodása felé sodortak. Tanári (Jazz-konzervatórium, Tanárképző Főiskola, Kőbányai Könnyűzenei Stúdió, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem), szakújságírói (Mai Nap, Kurir), rádiós szerkesztő-műsorvezetői (Danubius), televíziós szerkesztő-rendező-műsorvezetői (a Duna TV-ben a *Ritmus*, *Jazzperantó*), szerteágazó tevékenységeim egyértelműen jazzénekesi, zeneszerzői, szövegírói gyakorlatom kapcsán találtak rám.

E sokféleség tette és teszi teljessé önmegvalósító létezésemet, szórakoztat, leköt, a szakma különböző jellegű kihívásait hozza elém folyamatosan, sokszínű énképet mutatva fel önmagam és a rám is figyelők számára. Ez a színorgia, ami folyamatosan izgat, az élet lényegének közelítése több irányból, több ösvényen, több, nehezen járható úton át.

Lehet, hogy a „lényeg” nem más, mint a kihívások folyamatos fogadása? Lehet, hogy a lényeg pusztán maga az ÚT?! Úgy vélem, a művész a Mindenség Postása, üzeneteket közvetít, fontos leveleket, számlákat kézbesít, melyek más úton, más módon nem juthatnának el a címzetthez... Vagy csak egyszerűen Varázstükör-készítő Mester, aki mindenki számára elkészíti a Saját Igaz Képet megmutató tükröt?

Talán.

Bealu

Gergely András

történész, diplomata (Sopron, 1946. május 23.)

Megszületésem után hamarosan visszaköltöztünk Szegedre, nagyanymhoz (anyai ágon úgy száz éve élt már a család Szegeden). Itt, ebben a régi, századelőre emlékeztető közegben cseperedtem, itt jártam általános iskolába, majd gimnáziumba. Gyakorló iskolai, régi és fiatalabb, de zömében egyaránt jó tanáraink voltak. Szüleim orvosnak szántak – minő ér-

telmes pályát választhattam is volna Szegeden? A „hivatalos”, tanított és

a családi hagyományokban átörökített történelem kettőssége akkoriban minden diáktársam számára magától értetődőnek számított, pályaválasztásomban a legkevésbé sem zavart (volna). A villám az érettségi évében, 1964-ben csapott be, amikor az akkori *Ki miben tudós?* vetélkedő egyik győztese lettem, s így e szakból felvételi nélkül juthattam az egye-

temre. Nagy nehezen meggyőztem szüleimet, hogy ez nagyszerű alkalom

(pláne nekem, hogy nem kellett készülnöm a felvételire), s „elengedtek”, de nem Szegedre, hanem Budapestre, az ELTE történelem–filozófia szakára (filozófia szak nem volt Szegeden). Ettől persze még nem lettem történész, ehhez még egy intézmény és egy személy támogatása kellett. Az intézmény az Eötvös-kollégium volt, amelynek idősebb diáktársai, tanárai, hagyományai, nem utolsósorban a nagyszerű, akkoriban még este tízig nyitva lévő könyvtár, remek alapokat teremtettek – szinte mindenünnen bátorításra találtam. A személy: tudásával, erkölcsi példaadásával s persze a vidéki diáknak nyújtott segítőkészségével, támogatásával Szabad György professzor volt. Alighanem az ő közvetlen hatásának köszönhetően lettem a 19. század kutatója s végzőskor a Történettudományi Intézet munkatársa.

Fenn a Várban, a Történettudományi Intézetben kezdtem igazán érezni, hogy mennyi még a tanulnivalóm. Segítőkész „nagy öregek”, kollegiális középkorúak, baráti egyívásúak vettek körül – akkor még fel sem fogtam, hogy mindez milyen kivételes helyzetet teremt. 1976-ban mégis, Szabad György hívásának engedve, visszatértem az alma materhez, s az újkori magyar történeti tanszék oktatójaként dolgoztam tovább. Közben jöttek a feladatok. A tízkötetes *Magyarország története* legfiatalabb szerzője lettem, még előbb Széchenyi eszmerendszerének kialakulásából doktoráltam. Szülötte városomnak hálámat a *Szeged történetébe* írott fejezetekkel fejezhettem ki. A *magyar sajtó története* dualizmus kori része egyik szerzőjeként alámerülhettem egy olyan Atlantiszba, amelynek szívesen lettem volna polgára. Közben külföldi ösztöndíjakat is pályáztam, kaptam meg,

bővítettem világlátásomat. Új, elmélyülő felnőttkori barátságokat, kulturális kötődéseket, irodalmi és művészeti ismereteket hozott számomra, amikor Kulin Ferenc barátom kérésére másodállásban 1981-ben beléptem a Mozgó Világ szerkesztőségébe, ahonnan 1983-ban a rendszer merevbbjei ugyan kipenderítettek bennünket, de ezeket a rövid éveket életemet formáló időszaknak, mintegy a rendszerváltás előzményének tekintem.

Közben, 1989-ben újabb kihívás ért el. A rendszerváltás körül sürgő-forgó szabadfoglalkozású (főként írói és akadémiai), több kötetlenséggel, szabad idővel rendelkező értelmiség tagjaként részt vettem az átalakulás munkájában, alapító tagja lettem a Magyar Demokrata Fórumnak, s afféle mindenesként tettem-vettem egy barakkban működő pártközpontban. Történészként szinte évtizedek óta ismertem már Antall Józsefet, s ő több-magammal a párton belüli külügyi munkára irányított. Mindenesetre ezen izgalmas hónapok után sem jött meg a kedvem a hivatásos politikához, például hogy országgyűlési képviselő legyek – ámde Jeszenszky Géza történész-kollégám külügyminiszter lett, s néhány olyan emberre próbált új hivatalában szert tenni, akiben megbízott, s aki megtanulni is hajlandó a hivatalnokoskodást. Így 1990-ben hívására a Külügyminisztériumba kerültem, néhány hónap múlva főtítkárr lettem, 1992-ben pedig én lehettem Magyarország első nagykövete Dél-Afrikában, Pretoriában. Nagy kaland volt ez a kényelmesebb kutatói esztendőök után, de úgy érzem, helytálltam. A nyilvánvaló egzotikumon túl politikai értelemben is nagyon érdekes volt a feladatom: itt mintegy még egyszer végigélhettem egy rendszerváltozást, ugyancsak közelről tanulmányozva

az eseményeket. (Történészként sem volt haszontalan megismerni egy nagy ország történetét, amelynek határait két óceán mossa...) A magyarországi kormányváltás után leköszöntem, és 1995-ben visszatértem az egyetemre. Itthon megírtam és megvédtem „nagydoktori” értekezésemet, éspedig Közép-Európa 1848–49-es forradalmairól, amelyekkel már évtized óta foglalkoztam. Elláttak persze újabb tudományos, illetve most már a tudományos közéletben teljesítendő feladatokkal.

1998-ban újra jobbközép kormány alakult, s engem megint egy külügyi feladattal bíztak meg. Hollandiában, Hágában lettem 1999-től Magyarország nagykövete. Ez a feladat sem volt rutinszerű, mivel Hágában még hét nemzetközi szervezet működött, amelyekkel ugyancsak tartani kellett a

kapcsolatot. (Eléggé el is fáradtam a ciklus végére.) Hazatérve újra az egyetem következett, majd újabb egyetemek: előbb az Andrássy Gyula Német Nyelvű Egyetemre léptem át, onnan pedig a Károli Gáspár Református Egyetemre. Itt a történelem doktori iskola egyik alapítója, illetve vezetője lettem. A doktorálók tanításában, tudásuk fejlesztésében ma is sok örömmöm telik. De sajnos az átlagképzés, a maga BA/MA-rendszerével, talán a középiskola hanyatlásából következően, öröm helyett inkább ürommel tölt el. (S ez érzetemmel, tudom, korántsem állok egyedül.)

Innen vonulok nyugdíjba 2016 tavaszán. Remélem, még néhány esztendő vár reám, s azután végleg visszatérek Szegedre, immár a családi sírhelybe.

Berkes János

operaénekes, tenor (Szentés, 1946, május 24.)

Bár Budapesten nevelkedtem (születési dátumomat anno elírták, május 24én tartom, de hivatalosan 20-a), a nyarakat Szentésen töltöttem – a „kanyargós Tisza partján” –, a mai napig szentesinek vallom magam, s nagy örömmre a város díszpolgára vagyok.

Hetven év: 25 550 nap. Egy emberöltő, mennyi derűs és borús eseménnyel. Én többnyire a derű óráit számláltam eddig, és bízom benne, hogy ha a Jóisten engedi, a jövőben is így tehetek.

Muzikuscsaládba születtem. Édesapám több évtizeden át a Magyar Állami Operaház kórusában énekelt. Némi túlzással elmondhatom, hogy az Operában nőttem fel, otthon pedig nemcsak Édesapámat hallgattam, hanem rádión a legna-

gyobb énekeseket. Hatéves koromtól operaénekes akartam lenni.

A Nagymező utcában, a mai Thália Színháznak otthont adó házában nőttem fel. Karnyújtásnyira volt az Operaház, az Operett- és más színházak, valamint a Liszt Ferenc Zeneakadémia, ahová a sorsnak köszönhető hangj adottságaimnak hála, felvételt nyertem. Révhegyi Ferencné Olga néninél és Réti Józsefnél tanul-

A lábnyomomat mutatom
a Nagymező utcában

tam az opera tanszakon. Rajtuk kívül a pályám során még számos énektanár pallérozta a hangomat, de meggyőződésem, hogy nekünk, énekeseknek magunknak kell kikísérletelnünk az optimális megoldást, a saját fizikai berendezkedésünknek megfelelő technikát.

A főiskola elvégzése után, 1971-ben Csajkovszkij *Anyegin* című operájában Lenszkijként debütáltam az Operaházban, 40 évig énekeltem ott, és nem kis büszkeségemre 2011 óta örökös tagja vagyok az általam mai napig templomként tisztelt dalszínháznak.

A négy évtized alatt megadatott elénekelnem az operairodalom legszebb tenorszerepeit. Többek között Nemorino, Rodolf, Pinkerton, Cavaradossi, Edgár, Don Ottavio, Almoviva, Otto, János vitéz, Barinkay, Alfred, Fenton, Rinuccio és így tovább.

Oratóriumokat is szívesen énekeltem. A kedvenceim között első helyen áll Kodálytól a *Psalmus Hungaricus*, de örömmel énekeltem

Liszt, Mozart, Schubert, Bruckner egyházi műveit is.

Az operett műfaja sem áll távol tőlem. Huszka, Kálmán, Lehár, Ábrahám, Jakobi, Strauss operettjeinek bonvivánszerepeit játszottam, három éven át a bécsi Raimund Theaterben is.

A magyar nóta sem idegen számomra – mindent szeretek énekelni, ami érzelemdús, dallamos, szép zene.

Hála a technikának, számos televízió- és rádiófelvétel rögzíti opera-, operett- és magyarnóta-produkcióimat.

A fent leírt teljesítményemet elismerve, 2007-ben érdemes művész lettem, de talán még büszkébb vagyok a kollégáim titkos szavazásával ugyanebben az évben elnyert Optimus díjra.

A Halhatatlanok Társulatába 2008-ban választottak örökös tagnak, ami azért érdekes számomra, mert a Nagymező utcában – ahol gyermek- és ifjúkoromban otthon voltam – ott a lábnyomom.

A Nagymező utcai és a többi budapesti színház varázsa ma is vonz. Szívesen megyek a pesti teátrumokba, ám az utóbbi években csalódások is értek. Nem feltétlenül azért, mintha konzervatív lennék, hanem mert azt érzem, mintha a néző egyre kevésbé lenne fontos. Sajnos, némelyik rendező nem hisz a műben. Kevesli az író, a zeneszerző által megfogalmazott vagy zseniálisan megkomponált darabot. Önmagát akarja megvalósítani, mit sem törődve a szerzők eredeti mondandójával.

A Nemzetközi *Toti dal Monte* énekversenyen, 1976-ban első díjat kaptam, a Belga Televízió opera- és énekversenyén pedig a nemzetközi zsűri különdíját nyertem el 1979-ben.

Afrikán és a sarkkörökön kívül a világ minden földrészén felléptem. Büszkeséggel tölt el, hogy 2005-ben a New York-i Carnegie Hallban az 1956-os

forradalom 50 éves évfordulóján Erkel örökbecsű *Hazám, hazám* című áriájával képviseltem szeretett hazámat.

Utólag visszagondolva, szerencsés embernek tartom magam. Olyan világban nőttem fel, ahol szüleim, nagyszüleim, rokonaim támogattak, és szinte álmvilágban telt el a gyermek- és ifjúkorom. Nem éreztem nehézséget, szegénységet az ötvenes-hatvanas években. 1956. október 23-án délután azt hallottam, hogy nem kell másnap iskolába menni. Ennek nagyon örültem. A bátyámmal rögvest belevetettük magunkat az eseményekbe. Parlament, Rádió – mindenhol ott voltunk. Jóllehet gyerekfejjel nem értettem, pontosan mi is történik, de az euforikus hangulatot érzékelve csodát éltem át. Ha rá gondolok, hihetetlen boldogságot érzek most is.

Búcsúzóul nem mondom azt, hogy ha újraélhetném ezt a 70 esztendőt, mindent ugyanígy cselekednék, de panaszra nincs okom.

Szándékosan nem említettem egyetlen kollégámat sem, nehogy kihagyjak valakit a sorból. Remek karmesterekkel, rendezőkkel dolgozhattam együtt, és nagyszerű partnerekkel énekelhettem. Köszönet érte!

Az életet megharcoltam, a pályát megfutottam, a hangomat megtartottam.

Baán Tibor

kritikus, költő, tanár (Rákosliget, 1946. május 26.)

Kihasítani hetven évet a történelemből. Megszületni valamiféle, csak később tisztázott küldetéssel a XX. században, a forint kiadásának évében, amikor az új kor éppen berendezkedik és betagozódik az új világrendbe.

Íme az első felvonás elnagyolt cselekménye, amiről majd csak később értesülök. Az általános iskola negyedik osztályába járok ugyanis, folyékonyan olvasok, máig emlékszem olvasókönyvem egyik bekezdésére: „Vörös márvány sírboltban pihen, a hatalmas Szovjetunió fővárosában, Moszkvában, a Vörös téren. Hosszú, végeláthatatlan sorokban jönnek a világ dolgozói és sírva mondogatják: *'Meghalt az édesapánk.'*” Aztán egy szép nap fegyverropogás hallatszik a Mecsek

felől, begördülnek az orosz tankok Pécs város főterére, ahol a tüntetők gyűrűjében én is a Himnuszt énekelem. Ez az első olyan élményem, ahol Kölcsey szavai lerázzák magukról a tankönyv porát és nemzeti hitvallássá emelkednek. Nagy találkozásom ez az irodalommal. Sokáig egyoldalú szerelem volt. Kiszabadulás a hatvanas, hetvenes évek kezéből, rádöbbenés arra, hogy roppant kerülőt kell tennem, hogy az irodalom közelébe kerüljek.

A győri bencés gimnáziumi érettségi nem volt jó ajánlólevél. Aztán nagy nehezen mégis irányba állok, tanítok, publikálok, recenziókat, kritikákat, tanulmányokat és verseket. Mi több, képzőművészeti elképzeléseimet is megvalósítom. És könyveim jelennek meg. Mindent összevéve egy híján húsz kötet, versek, kritikák, tanulmányok, vegyes feljegyzések. Hogy ezek igazolják-e Kassák útra bocsátó mondatait, melyeket a győri gimnáziumba címzett: „Első kísérleteit ígéreteseknek vélem. Van bennük mély érzés, gazdag tartalom és formakészség...”, annak eldöntése nem az én dolgom, s azzal is tisztában vagyok, hogy ennek ma már nem sok jelentősége van.

Az irodalom, amely az értékek szolgálatában áll, ma is közel áll a szívemhez, de már nem azt jelenti, amit indulásom idején. Történt valami, a rendszerváltás történelmi léptékű földmozgásával egy időben, azzal majdnem egy időben, valójában már a nyolcvanas-kilencvenes években, egy olyan értékválság, amely átalakította a világ írott kultúráját, s egyáltalán a kultúrához való viszonyt. Egy olyan világfordulatnak vagyunk tanúi, ahol az értékfolytonosság került veszélybe. Pilinszky szavaival elmondhatjuk: „Meghasadtak az evidenciák.” Nehéz ezt tagadni, s még nehezebb ebbe beletörődni. A változások mélyén, a történelmi kataklizmák dacára születnek jó és igaz művek, amelyekre szükség van. Szükségünk van. Csak legyenek olvasók is. Nyitott lelkű emberek, akik otthon vannak a szóban. A szóházában. Korunk válságos valóságában. Hittel és ésszel.

Mi mászt kívánhatnék?

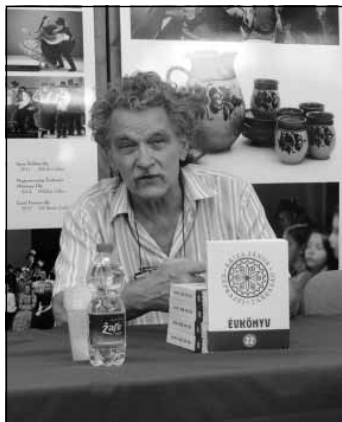

Szabó Zsolt

irodalomtörténész, főszerkesztő (Kolozsvár, Románia, 1946. május 29.)

Hetvenkedő töprengések kétszer hetven sorban.

Meglepett és ugyanakkor jól is esett a Napút megtisztelő felkérése. Nem érzem ugyan magam sem olyan vénnek, sem olyan fontos személyiségnek, de ezen ne múljék, legalább valamiféle gyorsmérlegre szorít.

Tehát röviden: Kolozsvárt, a Nagy-Szamos utcában, az egykori zsidó kórház kapubejárát feletti szülőszo-

bájában születtem. Édesanyám emlékei szerint, attól indultam neki a világnak, hogy a cipőgyár munkásai összeverekedtek a magyarellenes tüntetést szervező egyetemistákkal, s bizony sok forró diákfej bánta a kemény munkásöklöt. Középiskoláimat szülővárosomban, a Brassai Sámuel Gimnázium-

ban végeztem (1964), majd a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szereztem magyartanári oklevelet (1969),

tehát elsősorban ez lennék, de voltam, illetve vagyok újságíró, szerkesztő, irodalom- és ezen belül sajtótörténész. 1969–75 között a romániai magyar nyelvű úttörő lap, a Jóbarát kolozsvári munkatársa voltam, majd a kolozsvári Megyei Könyvtárban könyvtárosként dolgoztam, 1981–91 között a Kriterion Könyvkiadó kolozsvári fiókszerkesztőségében főképp a néprajzi kiadványokat gondoztam, közben 1976–96 között az Erdélyi Magyar Szótörténeti Társaság szerkesztő munkatársaként tevékenykedtem. 1991-től kerekén 22 éven át a kolozsvári közművelődési havilap, a Művelődés, és a kiadásában megjelent könyvek főszerkesztése kötötte le időm nagy részét. 1995-től emellett a nagyváradi Ady Endre Sajtókollégium óraadó tanára lettem, majd 1998-tól a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikáció-tudományi Kara újságírói tanszékének adjunktusa, aztán 2003-tól 2014-es nyugdíjazásomig docense. 2005-ben tagozatvezetőként megszerveztem az újságíró szakos diákok magyar nyelvű magiszteri képzését.

Önálló köteteim: *Intézményteremtő törekvések. Szentimrei Jenő irodalomszervező tevékenysége*, Sztána-Kolozsvár, 2006, *Benedek Elek*, Barót, 2009. Sajtó alá rendeztem és bevezető tanulmánnyal, jegyzetekkel láttam el *Benedek Elek irodalmi levelezése (1921–1929)* I–IV. kötetét (Bukarest, 1979, 1984, 1991, Kolozsvár 2002) és *A kolozsvári Vasárnap és Vasárnapi Újság 1921–1925 c. antológiát* (Kolozsvár, 2006). Írtam vagy háromszáz cikket, tanulmányt, gondoztam több mint kétszáz kötetet.

Néhány szó a családról: több nemzedékre visszamenően katonarendű, zömében székely, de van közöttük felföldi, közelebből komáromi, osztrák, de még elzászi is, ha igaz, hogy

anyai ágon egyik ősöm Napóleon elől szaladt, s Kolozsvárig meg sem állt. Most anélkül, hogy a teljességre törekednék: a nyárádszentimrei Medgyesek és a Hunyad megyei Zudorok állítólag ősfoglalók, a harasztkereki Ferenczyek, a küsmödi és bözödújfalusi Kovácsok és a hodosi Szabók Bocskaitól kaptak hadi szolgálataikért nemeslevelet, a belényesi Komáromiak Thökölytől, a Reichok, Müllerek, Nehammerek inkább valamicske üzleti érzéket és némi művészi hajlamot hozhattak, már akiben az ő genetikai vonaluk erősebb. Amúgy másfél száz esztendeje inkább a békés értelmiségi napszámoslét a domináns, katonai mundért inkább csak szükségből vagy kényszerből öltöttünk magunkra. Tanító, tanár, újságíró, költő, muzsikus, pap, gazdatiszt lényegesen több volt a családban.

Az én nemzedékemhez érve: az édesapám ágán hét, édesanyámén három unokatestvéreket sorra veszem: velünk együtt összesen 14-en vagyunk-voltunk. Négy mérnök, három-három közgazdász és bölcsész, egy-egy állatorvos, tanító és fogtechnikus, heten Magyarországon, egy Németországban, hatan idehaza. Hatán vagyunk az unokatestvérek közül, akik valamilyen formában közéleti szerepet is vállalunk, könyvet írunk, szerkesztünk, a művelődési élet valamelyik ágában tevékenykedünk, több-kevesebb rendszerességgel szerepelünk a nyilvánosság előtt.

A romániai magyar sajtó részvevőjeként olykor megfogalmaztam a véleményemet, egyebek között arról, hogy hazafias szólamokkal a szülőföldről, az ősök földjéről bárkit is itthon lehet-e tartani. Ezek nem érvek azok számára, akik másfajta értékrendet követnek. Pozitív példákat kell felmutatni, amelyek mégiscsak

vannak. Olyan embereket, akik tényleg próbáltak és el is értek valamit, sugallva azt, hogy a mi társadalmunk is működőképes. Rajtuk keresztül lehet megszólítani az embereket, mert nyilvánvalóan ez az alap, az egyéni boldogulás. Személy szerint a honfibtól nem szeretem, sem a sírva vigadást. Az uniós csatlakozástól sem vártam túl sokat, nem voltak illúzióim. A régi magyar világ nyilván nem jön vissza, a kuruc–labanc háborúk óta nem nekünk dolgozik az idő s a népszaporodás. De azt szoktam mondani, hogy az én belső magyar világomat úgysem tudja elvenni tőlem senki, én itthon érzem magam, ha úgy tetszik, a magam magyar világában. Sokan kivándoroltak már belőle, ki a határon túlra, ki csak ide, a házsongárdi oldalba. De én tudom, hogy a sarki kisboltban kihez szólok magyarul, kihez románul, szerelőhöz, vargához lehetőleg magyarhoz járok, a csirkefogókról pedig egyaránt rossz a véleményem, lehetnek ők akár magyarok is. A kis magyar világról (1940–44 között) sincsenek csak jó emlékek a családban, a hatalmon levő emberek kellőképpen korlátoltak, lett légyen akár románok, akár magyarok.

Sok energiát fordítottam a közösze-
gszervezésre, az irodalom, a művészet, a tudomány népszerűsítésére, alapítványok, különféle civil szervezetek közötti kapcsolatok szorosabbá tételére, hiszen újra kellett (volna) építenünk tudatosan szétvert magyar társadalmunkat. Nekünk kell megragadnunk az üstökünket és kirángatnunk magunkat áldatlan helyzetünkől. Korszerűtlen, de tanulságos Münchhausen báró esete, neki sikerült kihúznia magát saját hajánál fogva a slamasztikából. Akarnunk kell, másképp nem megy. És meg kell találnunk azokat az embereket, akik

itt akarnak egy és más dolgot teremteni.

Persze a kolozsvári főtéri egykori marosnémeti Gyulay, majd a cegei Wass család palotája melléképületének, az egykori istállóinak hajdani szénapadlásán levő Művelődés szerkesztősége alig kínált valamivel nagyobbab-
b a békaperspektívánál, nem csoda hát, hogy nekem sem sikerült megváltanom a világot.

Elvándorlásra sohasem gondoltam. Bizonyára személyiségtől is függ, ki megy el. Mert aki szeret csavarogni, jönni-menni, vagy valami erős belső nyüzsgési vágy van benne, az el is megy. Én nem ilyen vagyok. Nagyon sajnáltam, hogy diákkoromban és pályakezdő értelmiségi, újságíró koromban viszonylag kevés lehetőség volt az utazgatásra. Bulgáriába, Csehszlovákiába jutottam el, azon túl nem, mert nem kaptam útlevelet. Magyarországon elég sokszor megfordultam. Viszont itthon rengeteget mászkálok, elég jó ismerem Erdélyt, és ezért úgy is érzem, hogy itt másképp tudok tájékozódni, és egészen másképp vagyok itthon, mint ha Magyarországon kellene élnem. Valószínűleg akkor is itt lennék, ha a határok nem változtak volna meg, ha történetesen most is egy ország lennénk. Biztos vagyok benne, hogy akkor sem vándoroltam volna el Budapestre. Bár nem tudom, hogy gondolkodtam és éreztem volna, ha ezelőtt százötven évvel élek, és azt sem tudom, hogy ha ötven év múlva élnék, akkor ugyanezt tenném-e, de valószínűleg igen. Ez attól függ, hogy az ember hol érzi jól magát. Hát én itt érzem jól magam, itthon.

Szomorú élményem volt annak idején a december 5-i népszavazás, főleg az azt megelőző kampány. Innen nézve a történet legkevésbé sem rólunk szólt. Leginkább azokkal tu-

dok egyetérteni, akik értetlenkedtek: minek is kell népszavazást kiírni egy olyan dologról, mint az önhibájukon kívül, a Párizs környékén az első világháború után összegyűlt foltozóvargák bosszúja miatt Magyarország politikai határain kívül rekedtek kettős állampolgársága? Kinek jutna eszébe a polgárokkal eldöntetni a Föld tengely körüli forgásának vagy a Nap körüli keringésének jogosságát?

Minthogy sorstársaim túlnyomó többségével együtt sohasem mondtam le a magyar állampolgárságomról (felmenőim: szüleim, nagyszüleim sem, s rajtuk keresztül engem is természetes jogon megillet), ezért annak tartom magam, bármint vélekedik erről a magyarországi szavazópolgár. Az, aki akkor felült a huszonhárommilliós rémmel riogatónak, legfennebb nagyfokú jóhiszeműséggel hitt még mindig nekik – félszáz éves tapasztalata ellenére. Az azóta a történelem szemétkosarába került kisebbik koalíciós párt ideológusa sem mert szembenézni a saját családja múltjával, hát inkább amnéziára buzdított, illetve múltba fordulónak címkézte az igenel szavazókat. De mit is várhattunk tőle, hiszen liberális gyökereik nem a magyar szabadelvűséggel tartottak rokonságot, merthogy Deák Ferenctől legkevésbé a türelmet, a más véleményére való odafigyelést tanulták meg. Gyökereik a szélsőbal türelmetlenségébe kapaszkodnak – jó lélekkel tényleg nehéz vállalni ezt a múltat, ezért szavaztak nemmel. Szeretek eljátszogatni a gondolattal: fosszák meg magyar állampolgárságuktól népszavazással azokat, akik a '88-'89-es fordulat után vándoroltak be a szomszéd-

os országokból. Következő lépésben azokat, akik maguk, vagy akiknek a szülei 1944 után kerültek a mai Magyarország területére, aztán tovább: az első világháborút követő nagy népmozgásban, de visszamehetünk a kuruc-labanc háborúkat követő telepítések, a török világ, a tatárjárás vagy éppen a honfoglalás idejére. Tessék mondani, hányan maradnak? Egykét vízimajom-leszármazott, de az is délről vándorolt a Kárpát-medencébe néhány millió évvel ezelőtt.

És védelmembe vettem azt a néhány tucat (száz?) újdonsült magyar állampolgártársamat, akik a magyar törvénykezésben levő hézagokat kihasználva esetleg éppen haszonélvői voltak a magyar társadalombiztosításnak, a határokon innen dolgozták le életüket, és magyarországi nyugdíjat élveztek. Lényegesen kevesebben voltak, mint azok, akik a régi hatalom képviselőihez-kiszolgálóihoz fűződő kapcsolataik révén széthordták-szétlopták a közös vagyont, amit minden gond nélkül sajátjuknak tekintenek. Közben országot kormányoztak-vezettek, és akkor sem volt lelkiismeret-furdalásuk, amikor (sors)társaikat verték, vagy csak besúgták. És nekik nem lennék elég magyar? Az én magyarságomról, a hozzám hasonlóan kívül szorultak magyarságáról viszont nem a népszavazás döntött. Az legfennebb arról tanúskodott, hogy mekkora volt a megtévesztett, félrevezetett magyarok aránya a szavazati joggal rendelkező magyarországi népességben.

László Zoltán